

УДК 338.432:631.95

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/164-5>**Довгаль О. В.**доктор економічних наук, доцент,
Миколаївський національний аграрний університет**Dovgal Olena**

Mykolaiv National Agrarian University

РОЗВИТОК М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК УКРАЇНИ

У статті досліджує сучасний стан м'ясопродуктового підкомплексу АПК. Відмічається триваючий спад поголів'я худоби та виробництва яловичини, свинини, баранини. Виробництво м'яса птахів збільшується завдяки використанню інноваційних технологій. Вказується на формування у виробництві та переробці м'яса структур холдингового типу і зникненні традиційних вертикально інтегрованих міжгалузевих зв'язків. Визначено, що для попередження ризиків продовольчої небезпеки необхідно стимулювати виробництво тваринницької продукції малими та середніми організаційними формами сільськогосподарських товаровиробників. Отримано наступні висновки: 1) у м'ясному тваринництві України триває криза – за останніх 30 років кількість умовного поголів'я тварин скоротилася в 3 рази і продовжує скорочуватися; 2) впродовж 2018–2019 рр. відбулося збільшення обсягів виробництва м'яса лише завдяки прискореним темпам скорочення поголів'я великої рогатої худоби, свиней, овець та кіз; 3) в період з 1990 по 2019 рр. виробництво яловичини та телятини, свинини, баранини та козлятини скоротилося у 5,4, 2,2 та 3,3 рази відповідно. Єдина галузь у якій має місце зростання обсягів виробництва – птахівництво. Цього вдалося досягти завдяки використанню прогресивних технологій; 4) сільськогосподарські підприємства майже досягли докризової частки у структурі виробництва м'яса – 68,1% в 2019 р.; 5) частка джерела сировини м'ясокомбінатів «власно вирощені тварини переробними підприємствами» досягла 81% в 2019 р. Це вказує на формування у виробництві та переробці м'яса вертикально інтегрованих структур холдингового типу, і зникненні традиційних вертикально інтегрованих зв'язків, коли виробники сировини та її переробники були незалежними юридичними особами; 6) додатковим джерелом сировини, що знижує потребу промислових підприємств у формуванні та підтримуванні розвитку власних сировинних зон, є імпорт живих тварин, замороженої продукції, субпродуктів, жиру, харчового борошна з м'яса або субпродуктів і т.д.; 7) розвиток агрохолдингов, зорієнтованих на зовнішній ринок, загрожує стабільності внутрішнього забезпечення продовольчих потреб у м'ясі та м'ясопродуктах. Для нейтралізації ризиків продовольчої небезпеки необхідно реалізувати державну програму стимулювання виробництва тваринницької продукції малими та середніми організаційними формами сільськогосподарських товаровиробників.

Ключові слова: м'ясопродуктовий підкомплекс, поголів'я тварин, сільськогосподарські підприємства, господарства населення, агрохолдинги, імпорт, продовольча безпека.

DEVELOPMENT OF MEAT PRODUCT SUBCOMPLEX OF AGRICULTURE OF UKRAINE

The development of domestic agri-food production affects the ability to achieve many socio-economic goals – to meet the food needs of the population, supply of non-food raw materials for industrial enterprises, increase foreign exchange earnings from the growth of exports and more. An important role in this process belongs to the meat subcomplex of the agro-industrial complex of Ukraine, which consists of agricultural producers engaged in animal husbandry, industrial enterprises engaged in the production of meat products and finished products, transport and trade infrastructure, ensuring the functioning of promotion channels and etc. The purpose of this article is research of problems of functioning of the national market of meat and meat products in general and meat subcomplex of agrarian and industrial complex in particular. The article examines the current state of the meat subcomplex of the agro-industrial complex. There is a continuing decline in livestock and beef, pork and lamb production. Poultry production is increasing through the use of innovative technologies. It indicates the formation of holding-type structures in meat production and processing and the disappearance of traditional vertically integrated cross-sectoral links. It is noted that in order to prevent the risks of food danger, it is necessary to stimulate the production of livestock products by small and medium-sized organizational forms of agricultural producers. Conclusions: 1) the crisis in the meat industry of Ukraine continues – over the past 30 years, the number of conventional livestock has decreased by 3 times and continues to decline; 2) during 2018–2019, there has been an increase in meat production only due to the accelerated decline in the number of cattle, pigs, sheep and goats; 3) in the period from 1990 to 2019, production of beef and veal, pork, lamb and goat decreased by 5.4, 2.2 and 3.3 times, respectively. The only industry in which there is an increase in production – poultry. This has been achieved through the use of advanced technologies; 4) agricultural enterprises have almost reached the pre-crisis share in the structure of meat production – 68.1% in 2019; 5) the share of the source of raw materials of meat processing plants «actually raised animals by processing enterprises» reached 81% in 2019. This indicates the formation of vertically integrated holding-type structures in meat production and processing, and the disappearance of traditional vertically integrated ties when raw material producers and processors were independent legal entities; 6) an additional source of raw materials that reduces the need of industrial enterprises in the formation and maintenance of their own raw material zones is the import of live animals, frozen products, offal, fat, food flour from meat or offal, etc.; 7) the development of agricultural holdings focused on the foreign market threatens the stability of the internal supply of food needs in meat and meat products. To neutralize the risks of food danger, it is necessary to implement a state program to stimulate the production of livestock products by small and medium-sized organizational forms of agricultural producers.

Keywords: meat product subcomplex, livestock, agricultural enterprises, households, agricultural holdings, imports, food security.

JEL classification: Q13, L66

Постановка проблеми. М'ясо та м'ясопродукти є незамінними видами їжі в людському раціоні, володіючи властивим лише їм набором амінокислот, вітамінів, мікро- та макроелементів. Це підтверджується і чинною нормативною базою. Наприклад, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 року № 1379, 55% енергії харчового раціону людини має забезпечуватися за рахунок продуктів тваринного походження [1].

Наразі, стан вітчизняного м'ясопродуктового підкомплексу АПК можна оцінити як кризовий – продовжується спад виробництва у скотарстві та свинарстві та руйнування вертикальних інтеграційних зв'язків, збільшуються імпортна складова у сировинному забезпеченні потреб м'ясопереробних комбінатів, значна частина м'яса первинної обробки не відповідає міжнародним стандартам якості та безпечності, у сфері роздрібно торгівлі частина готової продукції має контрафактне походження або є фальсифікатом – під виглядом м'ясопродуктів продаються м'ясомісні продукти, користуючись паралічем роботи Держпродспоживслужби України, на внутрішній ринок заходить так званий «сірий імпорт» – низькоякісна м'ясна продукція закордонного виробництва, яка не відповідає санітарно-гігієнічним вимогам країн походження і т.д. Тому вирішення даних проблем є актуальним науковим та управлінським завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення різноманітних аспектів функціонування і розвитку ринку м'яса й м'ясопродуктів України є достатньо популярним напрямом досліджень вітчизняних науковців. Особлива увага приділяється таким проблемам, як економічна ефективність виробництва продукції в тваринницьких галузях сільського господарства, галузева структура м'ясного тваринництва, структура поголів'я тварин за категоріями виробників, канали постачання сировини м'ясопереробним комбінатам, частка імпортової продукції у забезпеченні внутрішніх потреб у м'ясі та м'ясопродуктах, конкурентна структура ринку тваринницької продукції, обсяги та структура споживання м'яса та м'ясопродуктів за видами, динаміка цін на відповідну продукцію та чинники, що зумовлюють їх зростання тощо. Із останніх публікацій на дану тематику особливу увагу до себе привертають дослідження Курінної М.Ю. [2], Музики П.М., Миніва Р.М. та Гірян К.М. [3], Мамчур Л.В. [4], Копитець Н.Г. та Волошин В.М. [6; 8; 10], Мудрака Р.П., Нижник І.О., Лагодієнко В.В. та Лагодієнко Н.В. [5; 7], Сегеди С.А. [9].

Не зважаючи на глибоке наукове опрацювання досліджуваної проблематики, багато питань функціонування національного ринку м'яса та м'ясопродуктів в цілому та м'ясопродуктового підкомплексу АПК зокрема – далекі від вирішення, що зумовлює необхідність подальших наукових розробок у даному напрямі.

Метою статті є дослідження проблем функціонування національного ринку м'яса та м'ясопродуктів в цілому та м'ясопродуктового підкомплексу АПК зокрема.

Вклад основного матеріалу. Ключовою характеристикою вітчизняного м'ясопродуктового підкомплексу АПК України є динаміка поголів'я сільськогосподарських тварин в усіх категоріях господарств (табл. 1). Динаміка аналізованого показника свідчить про те, що криза в м'ясному тваринництві країни досі не зупинилася, адже скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин триває. За останніх 30 років умовне

поголов'я тварин скоротилося у 3 рази. Навіть у найбільш перспективній галузі – птахівництві, не досягнуто показника 1990 р. – 246,1 тис. гол. Так, рекордними для даної галузі є 2013 р. із поголів'ям 230,3 тис. гол. і 2019 р. – 220,5 тис. гол.

У скотарстві лише намітилася слабка тенденція до уповільнення темпу скорочення поголів'я худоби на вирощуванні та відгодівлі. Натомість, галузь свинарства, яка в 2005–2009 рр. почала зростати, з 2010 р. зазнала нового удару – епідемія африканської чуми свиней. Тисячі селянських господарств та сотні сільськогосподарських підприємств України зазнали збитків від масового падежу тварин.

Поголів'я овець та кіз скоротилося в аналізованому періоді майже в 7 разів і продовжує скорочуватися. Головною проблемою є дефіцит пасовищ без яких дана галузь не може розвиватися. Площі пасовищ в усіх без виключення регіонах України скорочуються через зростання розораності земель сільськогосподарського призначення на яких розвивається монокультуризм – виробництво 4–5 високорентабельних товарних культур (зернові колосові, кукурудза на зерно, соняшник, ріпак та кольза).

У виробництві м'яса намітилася позитивна тенденція (рис. 1). Зокрема, в 2018 та 2019 рр. річні темпи зростання аналізованого показника становили 101,6 та 105,8% відповідно. На перший погляд має місце парадоксальна ситуація – поголів'я сільськогосподарських тварин скорочується, а виробництво м'яса зростає. Насправді, збільшення виробництва м'яса якраз і пояснюється скороченням поголів'я сільськогосподарських тварин.

Сільськогосподарські товаровиробники в останні роки прискорили скорочення худоби, яку вони продають заготівельникам – ФОП і м'ясопереробним комбінатам. Так, у 2018 р. поголів'я корів скоротилося порівняно із попереднім роком на 98,4 тис. гол., а у 2019р. порівняно із 2018 р. – на 130,9 тис. гол. Тобто, за останніх два роки 229,3 тис. гол. корів або приблизно 103,2 тис. тонн у живій вазі було реалізовано на забій. Те ж саме стосується і решти тварин: поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні і відгодівлі за останніх два роки скоротилося на 209,5 тис. гол., свиней – на 382,5 тис. гол., овець і кіз – на 108,8 тис. гол. Збільшення виробництва м'яса, що спостерігалось впродовж останніх двох років, значною мірою було зумовлене швидкими темпами скорочення поголів'я великої рогатої худоби, свиней і кіз. Отже, таке збільшення має короткостроковий характер. А в довгостроковому періоді обернеться збільшенням дефіциту сировини для підприємств м'ясопереробної галузі та для реалізації ФОП на організованих ринках у вигляді продукції первинної обробки.

Зміни у поголів'ї сільськогосподарських тварин зумовили зміни у обсягах (табл. 2) і структурі (рис. 2) виробництва м'яса за основними видами. За останніх 30 років виробництво яловичини та телятини, свинини, баранини та козлятини скоротилося у 5,4, 2,2 та 3,3 рази відповідно. Єдина галузь у якій має місце зростання обсягів виробництва – це птахівництво. В 2019 р. пропозиція м'яса в даній галузі на 49% перевищили показник 1990 р.

Таким чином, менше поголів'я забезпечило виробництво більшої кількості продукції. Цього вдалося досягти завдяки використанню прогресивних технологій, що в кілька разів скоротили тривалість виробничого циклу та забезпечили найвищий показник конверсії корму порівняно із іншими тваринницькими галузями.

Таблиця 1

Динаміка поголів'я сільськогосподарських тварин в усіх категоріях господарств України в 1990–2019 рр., в середньому за 5-річні періоди

Період, роки	ВРХ на вирощуванні та відгодівлі		Свині		Вівці та кози		Птиця		Умовне поголів'я	
	середньорічне поголів'я, тис. гол.	середньорічний темп зміни, ±%	середньорічне поголів'я, тис. гол.	середньорічний темп зміни, ±%	середньорічне поголів'я, тис. гол.	середньорічний темп зміни, ±%	середньорічне поголів'я, тис. гол.	середньорічний темп зміни, ±%	середньорічне поголів'я, тис. ум. гол.	середньорічний темп зміни, ±%
1990–1994	14289,1	-6,09	16536,8	-6,35	7184,3	-7,70	211830,2	-7,53	18489,5	-6,57
1995–1999	7187,5	-15,02	10803,0	-5,93	2683,6	-19,16	131618,3	-5,02	10454,1	-9,97
2000–2004	3953,3	-10,16	7802,6	-7,37	1887,5	-1,33	140627,1	4,07	7714,09	-4,28
2005–2009	2483,1	-6,70	7246,1	3,90	1696,9	0,98	173363,4	4,64	7300,65	1,75
2010–2014	1889,0	-4,32	7636,6	-0,44	1663,1	-5,26	212459,3	2,36	7839,9	0,29
2015–2019	1477,4	-4,23	6322,1	-4,84	1284,5	-2,54	208525,1	0,71	7082,0	-1,48

Джерело: розраховано автором за даними [11–14]

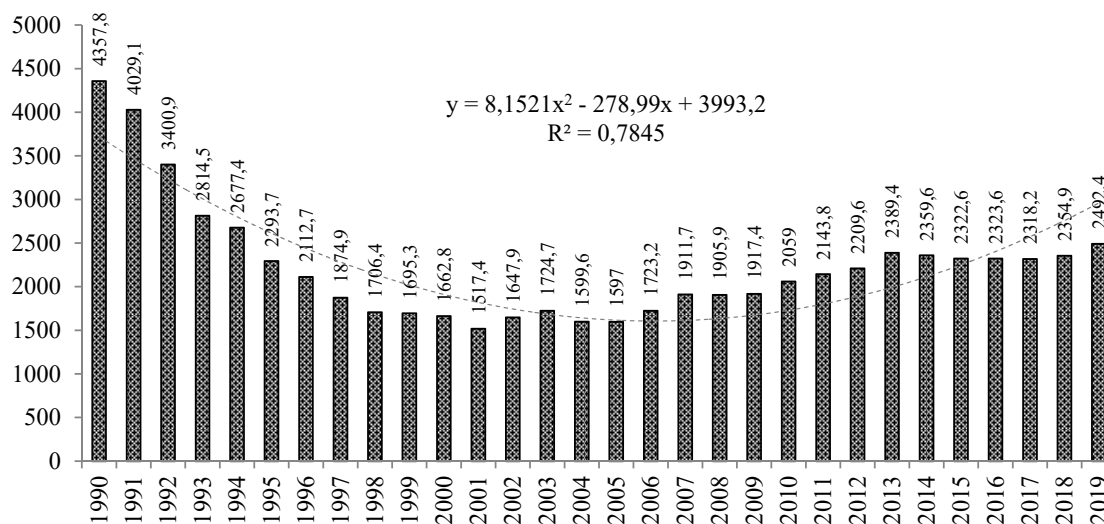

Рис. 1. Виробництва м'яса (у забійній вазі), тис. тонн

Джерело: побудовано автором за даними [14]

Українська тенденція у зміні структурних пропорцій виробництва м'яса відповідає загальносвітовим тенденціям – збільшення виробництва яловичини і телятини у країнах з низькою густрою населення та його зменшення у країнах з високою густрою. У розрізі глобальних ареалів виробництва яловичини і телятини, відбувається поступове його звуження із зосередженням на територіях країн із найменшою густрою населення – Бразилія, Австралія, Нова Зеландія, Аргентина, Канада, Уругвай, Парагвай, Індія, що можуть дозволити собі найменш затратну пасовищну технологію виробництва скотарської продукції [15]. Присутність густонаселеної Індії в даному списку пояснюється релігійними особливостями даної країни – корова тут вважається священною твариною, м'ясо якої не можна їсти. Тому велика рогата худоба в Індії використовується виключно як робоча тяглова сила, а її лишки збуваються на експорт.

В Україні відносно висока густина населення – 73 особи на 1 км². Для порівняння: в Бразилії – 25, Австралії – 3,3, Новій Зеландії – 16,5, Аргентині – 14,4, Канаді – 3,7, Уругваї – 18,9, Парагваї – 15 осіб на 1 км² території країни. Виходячи з цього, можна прогнозувати подальше скорочення виробництва яловичини та телятини і зростання виробництва м'яса птахів в Україні. Розвиток як молочного, так і м'ясного скотарства, а також вівчарства і козівництва в Україні, з часом буде зосереджено на територіях із достатнім рівнем зволоження та/або наявністю земель сільськогосподарського призначення малопродатних для рільництва – Карпатський та південна частина Причорноморського, Придніпровського і Донецького економічних районів, північна частина Поліської агрокліматичної зони.

Що стосується свинини, то для українців – це традиційний вид тваринницької продукції (м'ясо та сало-сирець), який присутній у багатьох стравах національної

Таблиця 2

Виробництво основних видів м'яса, тис. тонн

Вид м'яса	Рік			У середньому за період, роки			
	1990	1995	2000	2004–2007	2008–2011	2012–2015	2016–2019
Яловичина та телятина	1985,4	1185,9	754,3	560,7	440,0	403,3	366,9
Свинина	1576,3	806,9	675,9	545,2	613,0	737,9	723,6
М'ясо птиці	708,4	235,2	193,2	591,2	886,7	1137,9	1248,0
Баранина та козлятина	45,8	39,5	17,2	15,2	18,9	16,6	13,8
Кролятина	30,2	19,4	13,9	12,8	13,6	13,8	12,1
Конина	11,7	6,8	8,3	13,9	11,9	11,0	8,0

Джерело: розраховано автором за даними [11–14]

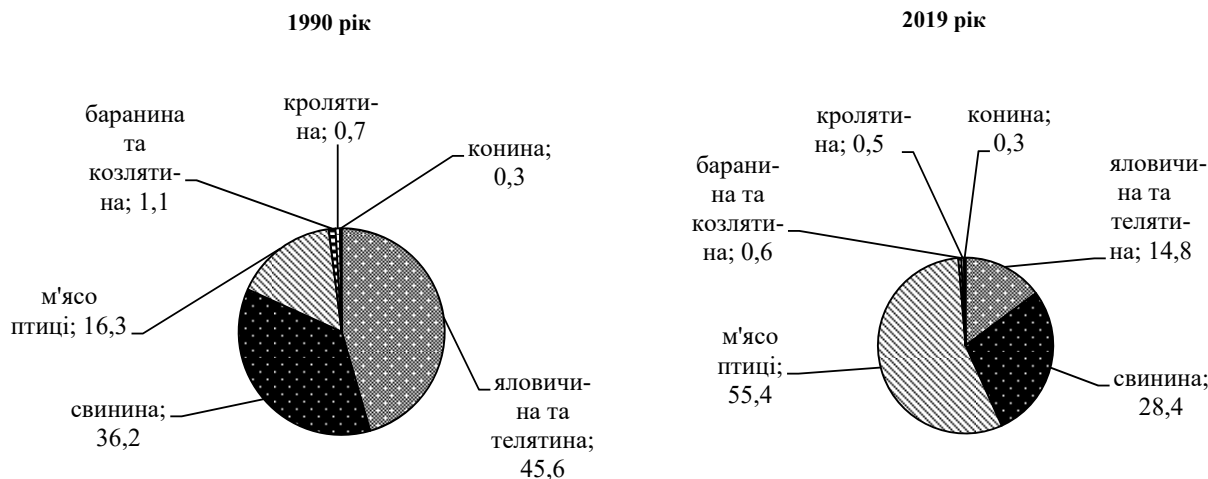

Рис. 2. Структура виробництва основних видів м'яса в Україні у 1990 р. і 2019 р., %

Джерело: побудовано автором за даними [11; 14]

кухні. У зв'язку з цим, у майбутньому можна очікувати стабілізації поголів'я свиней та його поступового зростання по мірі розширення застосування високопродуктивних інтенсивних свинарських технологій. Цьому сприятиме наявність достатньої кормової зернової бази.

В аналізованому періоді відбулися і продовжують тривати процеси зміни структури виробництва м'яса (у забійній вазі) за категоріями господарств (табл. 3).

Динаміка аналізованого показника є віддзеркаленням кризи у тваринницьких галузях суспільного сектору виробництва – починаючи з 1991 р. і закінчуючи в 2000 р. відбувся стрімкий спад виробництва тваринницької продукції в сільськогосподарських підприємствах. Це видно по їх частці у виробництві даної продукції в 2000 р. – 26,3%. В наступні роки сільськогосподарські підприємства надолужували втрачене під час кризи і в останньому досліджуваному періоді майже досягли аналізованого показника 1990 р. (рис. 3).

Виявлену тенденцію в цілому слід вважати позитивним явищем, оскільки серйозними вадами виробництва

тваринницької продукції в господарствах населення є використання архаїчних технологій, які є причиною низької продуктивності праці та надмірної ресурсоемності, порушення ветеринарних правил догляду за тваринами та санітарно-гігієнічних правил заготівлі й зберігання продукції. Останнє є причиною заборони, за міжнародними нормами якості та безпечності, реалізації тваринницької продукції подвірного забою на організованих ринках.

Аналіз надходження худоби та птиці на м'ясопереробні підприємства України (табл. 4) дає можливість стверджувати, що перервані кризою 1991–1999 рр. вертикальні інтеграційні зв'язки в м'ясопродуктового підкомплексі АПК, не тільки не відновилися, а й продовжують руйнуватися далі. Про це переконливо свідчить падіння частки сільськогосподарських виробників у структурі сировинного забезпечення м'ясопереробних підприємств. Якщо ще на початку 2000-их рр. вона становила 100%, то в 2019 р. скоротилася до 19% і продовжує скорочуватися. Натомість до 81% дійшла частка джерела сировини м'ясокомбінатів під назвою «власно

Таблиця 3

Структура виробництва м'яса (у забійній вазі) за категоріями господарств України, %

Категорія господарств	Рік			У середньому за період, роки			
	1990	1995	2000	2004–2007	2008–2011	2012–2015	2016–2019
Сільськогосподарські підприємства	71,1	48,3	26,3	39,9	54,3	60,6	65,3
Господарства населення	28,9	51,7	73,7	60,1	45,7	39,4	34,7

Джерело: розраховано автором за даними [11–14]

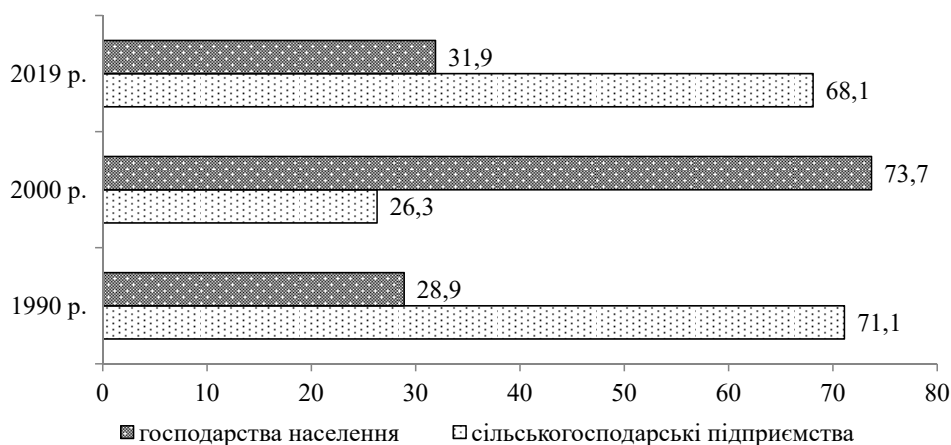

Рис. 3. Структура виробництва м'яса (у забійній вазі) за категоріями господарств України в 1990 р., 2000 р. і 2019 р., %

Джерело: побудовано автором за даними [11; 14]

вирощені тварини переробними підприємствами». Це вказує на формування у виробництві та переробці м'яса вертикально інтегрованих структур холдингового типу, і зникненні вертикально інтегрованих зв'язків, коли виробники сировини та її переробники були незалежними юридичними особами, що власне і формувало міжгалузевий м'ясопродуктовий підкомплекс АПК України у його традиційному розумінні. Тобто, по суті, станом на початок 2020 р. на його частку припадало лише 19% руху продукції від незалежних виробників сировини до її незалежних переробників. Прикладом формування виробництва і переробки м'яса вертикально інтегрованою структурою холдингового типу є ПрАТ «Миронівський хлібопродукт». Згідно із висновком АМК України частка Групи «Миронівський хлібопродукт» на ринку первинної реалізації м'яса курячого становила 54,75 % у 2016 році, 46,21 % у 2017 році та 45,16 % у 2018 році [16, с. 44].

Іншим джерелом сировини, що знижує потребу промислових підприємств у формуванні та підтримуванні розвитку власних сировинних зон, є імпорту (табл. 5). Впродовж останніх трьох років (2017–2019 рр.) [14] обсяги імпорту м'яса та м'ясних продуктів – стабільно перевищують 200 тис. тонн і становлять в середньому 11,6% від внутрішніх потреб у продукції. Як бачимо – це достатньо стабільна динаміка, що, разом із імпортом живих не чистопородних тварин, є важливим джерелом сировини для вітчизняних м'ясопереробних підприємств. Адже живі тварини, заморожена продукція, субпродукти, жир, харчове борошно з м'яса або субпродуктів і т.д. ввозиться для подальшої промислової переробки і виготовлення готових м'ясопродуктів.

З усією очевидністю можна констатувати той факт, що ідея аграрних реформаторів про приватизацію переробних підприємств АПК із виділенням квоти для сільськогосподарських товаровиробників, яка дозволяла б останнім брати участь в управлінні промислових корпорацій, провалилася. Через непрозорі процедури приватизації та відсутність дієвих засобів мотивації сільськогосподарських підприємств до стабілізації поголів'я худоби та збільшення обсягів виробництва тваринницької сировини.

Так само можна констатувати завершення епохи функціонування м'ясопродуктового підкомплексу АПК

у традиційному розумінні вертикально інтегрованих міжгалузевих зв'язків. Ми є свідками формування нової конструкції організаційно-економічних зв'язків між сільськогосподарською стадією вирощування м'ясних тварин та промисловою стадією їх переробки у продукцію первинної обробки, напівфабрикати й готові м'ясопродукти. Така конструкція має усі ознаки господарської структури холдингового типу. Її недоліком є орієнтація на зовнішній ринок. Зважаючи на монопольний статус агрохолдингів, це загрожує стабільності внутрішнього забезпечення продовольчих потреб у відповідній продукції. Для нейтралізації ризиків продовольчої безпеки є гостра необхідність розробки та втілення альтернативного сценарію збільшення пропозиції м'яса та м'ясопродуктів.

Вітчизняний досвід засвідчує, що самим надійним джерелом забезпечення внутрішніх потреб у трудомісткій сільськогосподарській та рибній продукції (свинина, яловичина, прісноводна риба, картопля, овочі, фрукти, виноград тощо) є виробництво малих та середніх організаційних форм товаровиробників. Тому саме вони мають стати об'єктом державної програми стимулювання виробництва тваринницької продукції. Основними фокусами такої програми має бути: реформування дотаційного механізму стимулювання виробництва тваринницької продукції із його переорієнтацією на підтримку малих та середніх організаційних форм; забезпечення земельними ресурсами тваринницьких ферм; адміністративна, організаційна та фінансова підтримка розвитку сільськогосподарського кооперативного руху: постачальницькі кооперативи (ветеринарні та зоотехнічні послуги, забезпечення кормами тощо), кооперативні забійні цехи та бійні, кооперативні міні-заводи із виробництва готових м'ясопродуктів і т.д.

Висновки. У процесі дослідження було встановлено наступне: 1) у м'ясному тваринництві України триває криза – за останніх 30 років кількість умовного поголів'я тварин скоротилася в 3 рази і продовжує скорочуватися; 2) упродовж 2018–2019 рр. відбулося збільшення обсягів виробництва м'яса лише завдяки прискореним темпам скорочення поголів'я великої рогатої худоби, свиней, овець та кіз; 3) в період з 1990 по 2019 рр. виробництво яловичини та телятини, свинини, баранини та козя-

Таблиця 4

**Надходження худоби та птиці у живій вазі на промислові підприємства України,
що займалися їх переробкою, тис. тонн**

Рік	Надійшло, всього	В тому числі від:				Власно вирощені тварини переробними підприємствами, у % до загального надходження
		сільськогосподарських підприємств	господарств населення	інших господарських структур	власно вирощені тварини переробними підприємствами	
2004	432	249	177,9	5,1	0	0
2005	489	279,4	200,3	9,3	0	0
2006	1087,8	348,8	243,6	29,1	466,3	42,9
2007	1330	410,8	288,7	54,4	576,1	43,3
2008	1249,8	348,4	196,4	56,8	648,2	51,9
2009	1114,1	294,8	103,8	51,1	664,4	59,6
2010	1442,9	342,4	106,1	64,2	930,2	64,5
2011	1476	343,5	36,4	65,4	1030,7	69,8
2012	1498,3	326,2	31,5	75,2	1065,4	71,1
2013	1724,3	368,5	39,4	60	1256,4	72,9
2014	1702,9	380,4	26,9	56,6	1239	72,8
2015	1689,9	376,5	18,7	н. д.	1258	74,4
2016	1621	331,4	22,3	н. д.	1227,4	75,7
2017	1717,6	316,6	25,2	н. д.	1335,5	77,8
2018	1752,3	302,7	24,8	н. д.	1380,8	78,8
2019	1891,5	300	21,3	н. д.	1532,1	81,0

Джерело: розраховано за даними [11–14]

Таблиця 5

Імпорт м'яса та м'ясопродуктів, живих тварин в Україну, тонн, гол.

Код продукції згідно УКТЗЕД, жива худоба	2006 рік	2010 рік	2019 рік
201000000	1,5	50,6	175,2
202000000	19271,2	3629,7	954,6
203000000	47195,6	108598,9	23192,4
206000000	4224,2	39844,9	25830,5
207000000	151859,6	154618,2	131175,7
208000000	16,0	63,1	1,9
209000000	7136,9	42034,4	46504,2
210000000	1444,6	2,2	706,1
Жива не чистопородна худоба:	ВРХ	169,4	0,0
	свині	1144,4	485,2
	птахи	2306,4	3806,3

Джерело: побудовано автором за даними [17]

Примітка: 201000000 – яловичина, свіжа або охолоджена; 202000000 – яловичина, морожена; 203000000 – свинина свіжа, охолоджена або морожена; 206000000 – субпродукти харчові великої рогатої худоби, свиней, овець, кіз, коней, віслюків, мулів або лошаків, свіжі, охолоджені або морожені; 207000000 – м'ясо та харчові субпродукти свійської птиці товарної позиції 0105, свіжі, охолоджені або морожені; 208000000 – інші, м'ясо та харчові субпродукти, свіжі, охолоджені або морожені; 209000000 – сало без пісних частин, свинячий жир та жир свійської птиці, не витоплені і не виділені іншим способом, свіжі або охолоджені, морожені, солоні або у розсолі, сушені або копчені; 210000000 – м'ясо та харчові субпродукти, солоні або у розсолі, сушені або копчені; харчове борошно з м'яса або субпродуктів.

тини скоротилося у 5,4, 2,2 та 3,3 рази відповідно. Єдина галузь у якій має місце зростання обсягів виробництва – птахівництво. Цього вдалося досягти завдяки використанню прогресивних технологій; 4) сільськогосподарські підприємства майже досягли докризової частки у структурі виробництва м'яса – 68,1% в 2019 р.; 5) частка джерела сировини м'ясокомбінатів «власно вирощені тварини переробними підприємствами» досягла 81% в 2019 р. Це вказує на формування у виробництві та переробці м'яса вертикально інтегрованих структур холдингового типу, і зникненні традиційних вертикально інтегрованих зв'язків, коли виробники сировини та її переробники були незалежними юридичними особами;

б) додатковим джерелом сировини, що знижує потребу промислових підприємств у формуванні та підтриманні розвитку власних сировинних зон, є імпорт живих тварин, замороженої продукції, субпродуктів, жиру, харчового борошна з м'яса або субпродуктів і т.д.; 7) розвиток агрохолдингів, зорієнтованих на зовнішній ринок, загрожує стабільності внутрішнього забезпечення продовольчих потреб у м'ясі та м'ясопродуктах. Для нейтралізації ризиків продовольчої небезпеки необхідно реалізувати державну програму стимулювання виробництва тваринницької продукції малими та середніми організаційними формами сільськогосподарських товаровиробників.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання продовольчої безпеки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 року № 1379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.11.2020).
2. Курінна М.Ю. Ефективність виробництва яловичини в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК*. 2015. № 8. С. 99–104.
3. Музика П.М., Мунів Р.М., Гірняк К.М. Тенденції розвитку м'ясного тваринництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 15–23.
4. Мамчур Л.В. Формування організаційно-економічного механізму збалансованого розвитку ринку м'яса та м'ясопродуктів. *Економіка АПК*. 2017. № 8. С. 38–47.
5. Мудрак Р.П., Лагодієнко В.В. Агроінфляція та індекс споживчих цін на продовольчі товари: порівняльний аналіз «Україна – ЄС». *Економіка України*. 2018. № 1. С. 28–39.
6. Лагодієнко В.В., Орел В.М. Розвиток інноваційної діяльності підприємств м'ясопереробної галузі. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 273. С. 223–231.
7. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. Impact of Seasonal Production on the Dynamics of Prices for Meat and Dairy Products in Ukraine. *TEM Journal*. 2019. Vol. 8, no. 4, pp. 1159–1168.
8. Копитець Н.Г. Розвиток ринку м'яса свиней. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 56–64.
9. Сегеда С.А. Статистичний аналіз споживання м'яса та м'ясопродуктів в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 36–46.
10. Копитець Н.Г., Волошин В.М. Сучасний стан та тенденції ринку м'яса. *Економіка АПК*. 2020. № 6. С. 59–67.
11. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2008». Київ : Державний комітет статистики України, 2009. 361 с.
12. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2011». Київ : Державна служба статистики України, 2012. 376 с.
13. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2014». Київ : Державна служба статистики України, 2015. 379 с.
14. Статистичний збірник «Сільське господарство України 2019». Київ : Державна служба статистики України, 2020. 230 с.
15. *Livestock and Poultry: World Markets and Trade*. United States Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service, October 9, 2020. 18 p. URL: https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/livestock_poultry.pdf (дата звернення: 20.11.2020).
16. Звіт про результати дослідження загальнодержавного ринку м'яса курячого 2016-2018 роки. Київ : Антимонопольний комітет України, 2019 р. 81 с. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/%20курятина.pdf> (дата звернення: 20.11.2020).
17. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/e_iovt/arh_iovt2020.htm (дата звернення: 20.11.2020).

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. Deiki pytannia prodovolchoi bezpeky [Some food security questions]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text> (accessed 30 November 2020).
2. Kurinna M. Yu. (2015) Efektyvnist vyrobnytstva yalovychny v silskohospodarskykh pidpriemstvakh [The efficiency of beef production on agricultural enterprises]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, vol. 8, pp. 99–104.
3. Muzyka P.M., Myniv R.M., Hirniak K.M. (2017) Tendentsii rozvytku miasnoho tvarynnytstva v konteksti zabezpechennia prodovolchoi bezpeky [Development of meat animal production in the context of food security support]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, vol. 7, pp. 15–23.
4. Mamchur L.V. (2017) Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu zbalansovanoho rozvytku rynku miasa ta miasoproduktiv [Formation of organizational and economic mechanism of balanced development of the meat and meat products market]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, vol. 8, pp. 38–47.
5. Mudrak R., Lagodienko V. (2018) Ahroinfliaitsiia ta indeks spozhyvchykh tsin na prodovolchi tovary: porivnialnyi analiz «Ukraina – YeS» [Agroinflation and consumer price index for foodstuffs: Ukraine – EU comparative analysis]. *Economy of Ukraine*, vol. 1, pp. 28–39.
6. Lagodiienko V.V., Orel V.M. (2014) Rozvytok innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv miasopererobnoi haluzi [Development of innovative activity of meat processing enterprises]. *Culture of the peoples of the Black Sea region*, vol. 273, pp. 223–231.
7. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. (2019) Impact of Seasonal Production on the Dynamics of Prices for Meat and Dairy Products in Ukraine. *TEM Journal*, vol. 8, no. 4, pp. 1159–1168.
8. Kopytets N.H. (2020). Rozvytok rynku miasa svynei [Development of the pig meat market]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, vol. 1, pp. 56–64.
9. Sehed S.A. (2020). Statystychni analiz spozhyvannia miasa ta miasoproduktiv v Ukraini [Statistical analysis of meat consumption and meat products in Ukraine]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, vol. 1, pp. 36–46.
10. Kopytets, N.H. & Voloshyn, V.M. (2020). Suchasnyi stan ta tendentsii rynku miasa [Current state and development trends of the meat market]. *The Economy of Agro-Industrial Complex*, vol. 6, pp. 59–67.
11. Statystychni zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy 2008 [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2008»] (2009). Kyiv: State statistics committee of Ukraine. (in Ukrainian)
12. Statystychni zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy 2011 [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2011»] (2012). Kyiv: State statistics service of Ukraine. (in Ukrainian)
13. Statystychni zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy 2014 [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2014»] (2015). Kyiv: State statistics service of Ukraine. (in Ukrainian)
14. Statystychni zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy 2019 [Statistical yearbook «Agriculture of Ukraine 2019»] (2020). Kyiv: State statistics service of Ukraine. (in Ukrainian)
15. United States Department of Agriculture (2020). *Livestock and Poultry: World Markets and Trade*, October 9. Available at: https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/livestock_poultry.pdf (accessed 30 November 2020).
16. Antimonopoly Committee of Ukraine (2019). Zvit pro rezultaty doslidzhennia zahalnodержavnogo rynku miasa kuriachoho 2016–2018 roky [Study of the chicken meat market 2016–2018]. Available at: <https://amcu.gov.ua/storage/app.pdf> (accessed 30 November 2020).
17. State statistics service of Ukraine (2020). Zovnishnia torhivlia okremymy vydamy tovariv za krainamy svitu [Foreign trade in certain types of goods by country]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/e_iovt/arh_iovt2020.htm (accessed 30 November 2020).